

19

quadern d'història

del Centre d'Història Contemporània de Catalunya

Gràcia Dorel-Ferré

Associació Francesa del Patrimoni Industrial

“El patrimoni industrial acostuma a perdre davant l'ambició immobiliària”

Ignasi Aragay

FRANCESC MELCION

I.A. La seva vocació per la història, per la memòria col·lectiva ¿té alguna cosa a veure amb l'experiència familiar de l'exili?

G.D.F. No m'ho he plantejat, però penso que sí: la història familiar ha estat un element estructural de la meua personalitat, m'ha donat el sentiment de tenir unes arrels i alhora d'estar privada d'un bé comú.

I.A. Com va ser l'exili dels seus pares?

G.D.F. Complicat. Eren molt joves, tenien poc més de 20 anys. Van passar a França separats i van viure separats la duríssima experiència als camps de concentració com els d'Argelers i Agde, on va néixer la meua germana gran. Els pares no es van retrobar fins a l'abril del 1940 a Marsella i la mare va decidir tornar aquí, per això jo vaig néixer a Esparreguera i fins als 5 anys vaig viure amb els avis, dins un ambient tradicional: em dic Engràcia per tradició familiar. Als 5 anys vaig retrobar els pares a França.

I.A. Fins i tot per a una nena, ¿va ser una ruptura passar de l'Espanya franquista a la França republicana?

G.D.F. Vaig passar a tenir dues vides. De dia, a l'escola republicana, aprenia la història de França. I al vespre el pare ens explicava històries de l'exili, el Cid, Joan II... La coexistència d'aquests dos discursos em va ensenyar la versatilitat de la història, tot i que aleshores per mi tot estava barrejat. No va ser fins després que vaig posar-hi un ordre cronològic. El pare és una persona fantàstica, un obrer que va arribar a ser dirigent d'una empresa francesa.

I.A. Al final de la Guerra Civil va tenir algun càrrec de responsabilitat pel PSUC a l'Ajuntament d'Esparreguera?

G.D.F. D'això no li agradaria que en parléssim. Va formar part d'aquella categoria de persones que creien que l'anàlisi concreta i racional de les coses podia canviar i millorar la societat... Ell i els seus amics exiliats, entre els quals hi havia Tuñón de Lara, sempre deien que la Guerra Civil espanyola no es podia explicar posant només l'accent en l'anarquisme o confonent comunisme amb sovietsisme. Però a partir del 1948 va deixar la política i va decidir consagrar-se a l'educació dels fills.

I.A. A part dels pares i l'exili, l'altra influència decisiva que l'ha marcat professionalment ha estat la vinculació familiar a la Colònia Sedó.

G.D.F. Sí. Hi van treballar cinc generacions de la meua família. Per això quan vaig decidir fer la tesi doctoral sobre la història de la Colònia Sedó, vaig optar per evitar el perill de la subjectivitat separant les qüestions sentimentals de les dades. El doctor Jordi

Gràcia Dorel-Ferré (Esparreguera, 1943) és vicepresidenta de l'Associació Francesa del Patrimoni Industrial. Filla d'exiliats i membre d'una nissaga obrera de cinc generacions de treballadors a la Colònia Sedó, a la qual va consagrar la seva tesi doctoral, la seva història familiar l'ha marcat com a historiadora.

Nadal va dir que havia fet una història sense prejudicis.

I.A. Què se'n desprèn d'aquesta història?

G.D.F. Tres coses. La importància de les persones que la van fer funcionar, sobretot d'aquella gent del segle XIX, abans de les onades d'immigració, que provenien del món manufacturer, que tenien un caràcter independent i que, per tant, van xocar amb la disciplina de fàbrica. I també de les dones, que van tenir un paper molt destacat al XIX al capdavant del moviment social. Al segle XX tot va canviar. Abans que la colònia tanqués el 1979, a l'últim gerent, Xavier Sedó, amb qui vaig tenir una bona relació, li vaig dir que la colònia no li pertanyia a ell, sinó a tots no-Va somriure.

I.A. ¿Les altres dues conclusions de la tesi?

G.D.F. En oposició total a la historiografia catalana, crec que les colònies fabrils van respondre a una necessitat econòmica d'obtenir energia barata i no a una necessitat social. Cap empresari es fica a la vora d'un riu a 100 quilòmetres de Barcelona per tenir pau social. En tot cas, el control social n'és una conseqüència. El tercer punt de la tesi consisteix a remarcar que les colònies són un patrimoni important, i més a Catalunya que a la resta d'Europa i el món. Francament, és el cas més interessant per la densitat i la qualitat. I perquè mostra com un país va poder pujar al carro de la industrialització sense primeres matèries ni capital.

I.A. En quin estat de conservació estan les colònies i el patrimoni industrial català en el seu conjunt?

G.D.F. Ara tothom diu que han de ser Patrimoni de la Humanitat, però han estat molt oblidades i segueix sense existir una visió global de què cal fer amb el patrimoni industrial català. S'han fet coses puntuals interessants a Casaramona [avui CaixaForum], el Palau de Mar [Museu d'Història de Catalunya] i el Vapor Aymerich, Amat i Jover de Terrassa [Museu de la Ciència i la Tècnica de Catalunya], però això no és suficient. S'hauria d'actuar amb una visió de conjunt de les colònies, dels cellers agrícoles, etc.

I.A. Què passa amb la Sedó?

G.D.F. Hi havia un projecte que n'hauria deformat la història. Ara, per sort, sense alterar-ne la fesomia general, es parla de fer-hi habitatges socials, que d'alguna manera és tornar als orígens.

I.A. A França està més protegit el patrimoni industrial?

G.D.F. L'inconvenient de ser un país centralitzat també té com a contrapartida algun avantatge: s'està fent un inventari estatal dels béns del patrimoni industrial. Però a l'hora de conservar, els problemes són els mateixos que aquí: el patrimoni industrial és a la cruïlla de les ambicions immobiliàries i els interessos de la societat civil, i acostumen a perdre els segons. Només se'n surten els grans llocs ben situats per atraure molt públic. El problema més gran avui és a l'Europa de l'est.

presentació

El **Quadern d'Història** s'acosta als dos anys de durada. És un esforç en equip que analitza o debat qüestions sectorials de la nostra història, actual o de més lluny. Vol reflectir l'esperit del Centre d'Història Contemporània de Catalunya, que des de fa 19 anys és un referent per als investigadors de totes les escoles historiogràfiques.

Són dos anys, doncs, d'una nova tribuna per a la història que alguns lectors ens han agraït i encoratjat.

Durant els mesos de juliol i agost, com l'any passat, el **Quadern d'Història** no es publicarà i es reprendrà al setembre. Esperem que els lectors ens facin arribar les seves opinions sobre els continguts i l'orientació d'aquestes pàgines dedicades a la història.

Albert Manent

Director del Centre d'Història Contemporània de Catalunya

VACANCES, PER A QUI?

Per una història social de les colònies d'estiueig

Joaquim M. Puigvert i Solà

Historiador

El flamant turisme de masses que s'obre pas a partir dels anys 50 del segle XX (conseqüència de l'augment de renda i la generalització de les vacances pagades en els països europeus), per les seves dimensions, procedència geogràfica i per la seva base sociològica té ben poc a veure amb el fenomen social de l'estiueig de la segona meitat del segle XIX i la primera del XX, quan anava molt lligat a determinades pràctiques curatives i tenia un caràcter social molt més restringit, en limitar-se als sectors més benestants de la societat catalana. En definitiva, quan es parla de *colònies d'estiueig* es fa referència a l'estiueig *clàssic*, de quan anar a estiuejar era un dels hàbits socials més estesos entre la burgesia catalana, ja fossin industrials, grans propietaris o professionals liberals, entre els quals s'hi comptaven no pas pocs metges que, al seu torn, recomanaven a la seva clientela urbana "canviar d'aires" i anar a "prendre aigües" a determinades viles i contrades.

Reconstruir la història de les colònies d'estiueig *clàssic* a Catalunya obligaria emmarcar la investigació en una cronologia prou dilatada (de 1850 a 1950, per exemple) i definir una geografia (molt condicionada per la xarxa ferroviària i altres mitjans de comunicació) que abastés tant els nuclis

d'estiuejants arran de mar (de Sitges a Cadaqués, passant per Tossa de Mar) o a peu de balneari (la Garriga, Caldes de Malavella, Santa Coloma de Farners, Sant Hilari Sacalm, Ribes de Freser...), com els de les viles de muntanya i de l'interior percebudes, amb no pas poques dosis d'idealisme i exageració per la publicística de l'època, com a veritables *suißes catalanes* (Puigcerdà, Camprodon, Olot, Viladrau, Arbúcies, Moià...). En qualsevol cas, caldria estudiar els múltiples impactes d'aquestes colònies en aquestes poblacions: en l'economia local i en l'urbanisme. No endebades les colònies d'estiuejants implicaren la construcció de torres o xalets quan no de *ciutats-jardí* d'una certa entitat i ambició quasi utòpica; en l'enjardinament de l'espai, amb la construcció de jardins privats o públics, a manera de retalls de la *natura domesticada* que agradava tant els noucentistes, sempre a la recerca de l'ordre i la mesura; i en l'àmbit cultural i social, ja fos creant les colònies la seva pròpia premsa (com seria el cas del periòdic *L'Estiuada* de Sant Hilari Sacalm), cer-

L'estiueig del XIX i principis del XX tenia un caràcter social restringit

cles de sociabilitat (com els casinos d'estiuejants) o incentivant la demanda de monografies d'història local, pintura i fotografia paisatgística que, al seu torn, van contribuir a fixar i estereotipar determinats *llocs de memòria* i paisatges entre els estadants de les colònies.

L'estiueig també va tenir la seva transcendència literària i política, no endebades conspicus escriptors trobarien en el seus recers estiueus font d'inspiració per a les seves obres (el poema *La vaca cega*, fem-ho avinent, va néixer en una fontada estiueca de Joan Maragall a Sant Joan de les Abadesses) i no pas pocs polítics catalanistes, com fou el cas del doctor Robert a Camprodon, aprofitarien el seus sojorns estiueus per propagar el catalanisme més enllà de Barcelona. En qualsevol cas, les colònies d'estiueig, ara per ara, constitueixen un bon objecte d'estudi, a l'espera que es reconstrueixi i analitzi la seva gènesi i evolució. La tasca és urgent si no ens volem quedar únicament amb l'estereotip esgrogueït i anecdòtic dels estiuejants que ens han transmès les imatges fotogràfiques d'època: la dels homes vestits amb pantalons de rigorós blanc amb barret de palla i espadnyes i les dones amb vestit llarg i ombrella.

MÉS INFORMACIÓ:

GLÒRIA SOLER, *L'estiueig a Catalunya, 1900-1950*. Barcelona: Edicions 62, 1995

JOAN CALS, *El turisme i la segona residència*, dins *Història econòmica de la Catalunya contemporània*, vol. 6. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1989, pàg. 315-343.

JOAQUIM M. PUIGVERT, *Les colònies d'estiuejants (1865-1936)*, *Revista de Girona*, núm. 215 (2002), pàg. 76-82.

Les vacances dels assalariats obrers: una reflexió de punt i seguit

Joan Serrallonga i Urquidí

Historiador

No hi ha dubte que les vacances, com les entenem avui, no formaven part de les preocupacions dels treballadors de principis del segle, ni estaven incloses encara en la seva dura línia reivindicativa. El temps vital de l'obrer estava payoutat per l'estructura productiva capitalista. La patronal pretenia, en la lògica del seu sistema, ocupar la màxima quantitat de temps del treballador; àdhuc reglamentar adequadament el seu descans i les seves circumstàncies socials. Per tot això, la lluita per una divisió racional del temps

de treball és bàsica per entendre el desenvolupament del que n'hem dit moviment obrer.

El temps per treballar, per descansar i per gaudir de lleure, mai fixat tan bé com en la famosa multiplicació de les vuit hores per a cada activitat, representa una lluita permanent del col·lectiu per poder sobreviure. I diem bé, per sobreviure en una societat que els situava en la més completa subalternització. En una societat que entenia el descans de l'obrer com a forma de reparar les forces que de nou serien esmerçades en el treball. En una societat burgesa que segrestava fins i tot els aspectes més essencials de la vida dels treballadors per situar-los en la subordinació més pregona i humiliant.

Si hom acut a la buida legislació social –controlada per l'Estat– veiem que no es parla en cap moment específic del descans anual reparador. Aquesta era una gràcia reservada fins entrat el segle XX a d'altres col·lectius. Així, hom entén les vacances com el temps de suspensió de les classes per a docents i alumnes o

la suspensió de determinats treballs públics, com els dels funcionaris de justícia –la *vacación* en els últims mesos de l'any judicial–. Però en el camp del treball assalariat no van entrar en joc aquestes circumstàncies reparadores fins molt més endavant.

La preocupació diària del treballador de principis del segle és la supervivència en un medi marcadament hostil. Els baixos salaris –àdhuc amb l'ajut de tota la família– no li permeten cobrir de manera mínima el seu pressupost familiar i, per tant, ha d'afrontar la subalimentació, una vivenda insana, un vestit i calçat unificat, la manca d'un nivell de vida acceptable i fins i tot l'exposició cruenta a les malalties. En aquesta etapa la tuberculosi fa estralls i les esgarrioses xifres de la mortalitat infantil commouen. Guarir-se era, sens dubte, un tema d'estipendi, mentre el metge es convertia en un clar enemic de classe. Cada brot epidèmic posava sobre la taula les circumstàncies dramàtiques en què vivia la classe més nombrosa i més pobre.

El descans reparador de les anomenades *vacances* trigarà a arribar com una formulació realista. Els esforços decidits i valents de la República legislant en aquest sentit seran anorreats per la dictadura franquista, que a mig termini els substituirà per un premi gracieble

del més pur estil feixista.

Hem d'insistir aquí, amb tota la vehemència possible, que les vacances pagades que adopta el règim franquista no van ser cap premi sinó el fruit d'una lluita obrera que va saltar per sobre del paternalisme per afirmar-se com a subjecte real. Cometríem un greu error si –com han fet alguns acòlits del règim i altres que no s'endinsen en el tema– consideréssim les vacances com una millora social motivada per les propostes dels organismes dictatorials. Cap anàlisi seriosa es pot construir sobre el caràcter de la dictadura franquista, si no es té en compte que era un règim repressor que va desposseir els treballadors de tots els seus drets, i que no tenia cap interès a aconseguir millores reals dels obrers. No podem legitimar una reforma inexistent quan sols hi havia repressió per mantenir-se indefinidament al poder.

MÉS INFORMACIÓ:

J. SERRALONGA i J.L. MARTÍN, *Condicions materials i resposta obrera a la Catalunya contemporània*. Sant Quirze de Besora: Gombau, 1992.

Ll. PRATS, *La Catalunya rànica*. Barcelona: Alta Fulla, 1996

M.T. MIRRA, *Vida quotidiana en un poble industrial*. Sant Martí de Provençals. Barcelona: Arxiu municipal, 2001.

La patronal pretenia ocupar la màxima quantitat de temps del treballador

La modernitat de la Catalunya carlina

Lluís Ferran Toledano

Historiador

El carlisme no ocupa el lloc que li pertoca en l'espai de les dretes catalanes, quan ha estat una de les nostres tradicions polítiques més notables, capaç de construir una rica cultura política i de reproduir conflictes civils. Hom té la sensació que encara predomina una visió estereotipada. Imatges caricaturitzades de capellans trabucaires i pagesos fanàtics i analfabets, o voluntaris que donaven la vida pels valors de la comunitat cristiana tradicional.

Últimament el carlisme ha generat interpretacions contraposades. Recuperats com a guerrillers romàntics contra l'exèrcit i l'Estat, o com a residus del desencís que el liberalisme econòmic va poder suscitar entre el poble. En resum, un moviment aglutinador de formes de protesta d'origen divers.

La meua tesi doctoral sobre el carlisme de la segona meitat del segle

XIX no acabava d'ajustar-se als models existents. El carlisme s'havia reduït a un fet bèl·lic oblidant el carlisme polític. En canvi, jo el veia creador d'espais de sociabilitat (28 cercles i ateneus, al marge dels 26 catòlics), van sorgir més de 160 juntes electorals, i una quarantena llarga de títols periodístics.

No es pot parlar només de cabdills i capellans, sinó de dirigents amb levita i botins, joves professionals, hereus de pairalies i eclesiàstics inspirats en el Concili Vaticà I. En una societat de burgesos i obrers, el carlisme català va capitalitzar la mobilització catòlica contra l'anticlericalisme. Ens ho van confirmar anys més tard els bisbes catalans en cartes confidencials al nunci: identificar-se com a carlí era sinònim de pertànyer al bo i millor del catolicisme militant. És més, la seva hegemònia va desdibuixar la presència

pública de la dreta moderada de sempre. Els carlins van assolir 13 escons en les eleccions de març de 1871 i 76.000 sufragis, 13.000 vots menys respecte dels guanyadors, els republicans federals.

Hi hagué un carlisme viu en ciutats com ara Igualada, Manresa, Lleida, Girona i Valls, a més dels tradicionals Vic, Olot, Berga, Tortosa i Solsona. En la pau i en la guerra van presentar-se com a protagonistes d'una veritable croada, aplegant en un estrofolari batalló de *zuaus* pontificis, ultramuntans i legitimistes vinguts d'arreu. Era un carlisme gens perifèric respecte del basc i de l'espanyol, i referència per al catolicisme europeu més ultra.

Cal resituar certs debats. La vinculació entre política i religió semblava cosa del passat, però l'actualitat de l'Islamisme radical i del fonamentalisme de Bush ens obliga a repensar la nostra història.

Cal veure amb nous ulls el foralisme carlí, el desig de recuperació foral i l'experiència de la diputació de Sant Joan de les Abadesses (1874-1875). Els carlins no van demanar el retorn de les lleis i constitucions anteriors a 1714. No cal retreure'ls el no donar a la diputació un tipus de representació coherent amb l'univers polític li-

beral. En canvi, el foralisme va defensar la supressió de les quintes, la crítica al centralisme, i un *encaix* diferent de Catalunya dins d'Espanya.

Era un patró comunitari basat en la relació entre súbdit i monarca, i no un model societari assentat en la ciutadania, el parlamentarisme, els partits, i els drets sorgits de la raó. Com fa temps va copsar Rovira i Virgili, dues grans tradicions polítiques, la liberal/republicana federal i la carlocatòlica, van ser vies distintes de caminar cap al catalanisme polític.

MÉS INFORMACIÓ:

LLUÍS FERRAN TOLEDANO, **Entre el sermó i el trabuc. El carlisme català contra la revolució setembrina (1868-1872)**. Lleida: Pagès Editors, 2001.

LLUÍS FERRAN TOLEDANO, **Carlins i catalanisme. La defensa dels furs catalans i de la religió a la darrera carlinada, 1868-1875**. Manresa: Farell ed., 2002.

ROBERT VALLVERDÚ, **El tercer carlisme a les comarques meridionals de Catalunya, 1872-1876**. Barcelona: P.A.M. 1997.

PERE ANGUERA, **El carlisme a Catalunya, 1827-1936**. Barcelona: Empúries 1999.

Pesseta i euro: moneda valor i moneda real

Gaspar Feliu

Historiador

Tots aquells a qui l'euro ens va agafar adults, després de llargs anys de valorar les coses en pessetes, difícilment deixarem de pensar en pessetes, encara que hàgim de pagar en euros. Aquesta dualitat, que ens sembla nova, en realitat ha estat molt corrent al llarg de la història: l'home s'aferra als valors coneguts, ni que a l'hora de pagar els hagi de traduir en les monedes existents en cada moment. Per això sovint vora les monedes reals, tangibles, han existit, sense traducció física, però ben presents en les ments de tothom, les anomenades monedes de compte. De fet, si ens centrem en la història monetària europea, la major part del temps hi ha hagut a la vegada monedes reals i monedes de compte.

La moneda de compte, que només serveix per a comptar, té dues funcions diferents: la de múltiple i la de manteniment del valor d'una moneda desapareguda. El primer cas és molt senzill i gairebé

sempre present: el duro era una manera més senzilla de dir cinc pessetes o, en un altre exemple, quan la pesseta va començar la ràpida cursa cap a la quasi intangibilitat, es va començar a parlar de *quillos* per indicar els milions de pessetes. De fet, la primera moneda de compte europea va néixer per a indicar els múltiples de l'única moneda existent, que era molt petita,

el diner de Carlemany, moneda de plata que en els seus millors moments feia un gram i mig. Per a evitar les quantitats de diners massa grans, de seguida es va parlar de la lliura, que representava el pes del lingot d'encunyació, del qual s'obtenien 240 diners, i del sou, que era el valor en or del pes del diner. Com que a l'època l'or valia dotze vegades més que la plata, el sou valia 12 diners; i, per simple divisió, la lliura valia 20 sous. Els tres noms citats s'han conservat fins avui: el diner i el sou ja no són monedes, però tenen a veure amb les monedes; pel que fa a la lliura, és encara ben viva a la Gran Bretanya i

fins i tot n'era descendent l'infima lira italiana.

Més important que això era que el sistema de la lliura, el sou i el diner va ser comú a tot Europa, excepte el regne de Castella, fins a mitjans del segle XIX i a la Gran Bretanya fins al 1971, quan en honor a l'entrada al Mercat Comú van desaparèixer xílins i penics i la lliura va ser dividida en cèntims, no sense resistències. Per desgràcia Europa només va tenir en comú el sistema; cada autoritat monetària (i n'hi havia moltes) va anar canviant el contingut de les monedes a la seva conveniència. I tot i que en alguns països el diner com a unitat monetària es va mantenir durant segles, va acabar essent substituït per altres monedes reals. Cal advertir però, que les monedes tradicionals no porten mai gravat el seu valor perquè aquest depenia de la seva *coïtització* en moneda de compte. Aquesta donava estabilitat al sistema fins al punt que tots els contractes i totes les comptabilitats s'expressaven en aquesta moneda, fos quina fos la peça encunyada utilitzada en els pagaments.

Tampoc la lliura, el sou i el diner no van ser les úniques monedes de compte existents. Altres valors monetaris van quedar fossilitzats com a

moneda de compte: així el ducat castellà va ser substituït el 1537 per l'escut, però es va mantenir com a moneda de compte amb el seu valor de 375 maravedis fins a l'oficialització de la pesseta. Per la seva banda, *pesseta* era el nom popular d'un ral de dos castellà disminuït de pes, emès en grans quantitats per l'arxiduc d'Àustria Carles (III) durant la Guerra de Successió i que tornaria a ser encunyat a Barcelona durant la guerra del francès. Però durant gran part del segle XVIII, per als catalans era simplement una moneda de compte, una manera de dir set sous, que equivalien a dos rals de plata castellans. Ves per quins set sous...

MÉS INFORMACIÓ:

M. CRUSAFONT SABATER, **Història de la moneda catalana**. Barcelona: Crítica, 1996.

ELENA MARÍA GARCÍA GUERRA, **Las alteraciones monetarias en Europa durante la Edad Media**. Madrid: Arco libros (Cuadernos de Historia, 78), 2000.

FREDERIC C. LANE, *La mobilità e l'utilità delle monete di conto*. **Rivista di Storia Economica I**, 1 (1984).

Una mostra d'euros, la moneda única europea

NICOLAS MENDOZAS / AP

llibres la història i.....

JORDI FONT I PLANA: Del joc a la festa. Escoltisme catòlic català. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002.

• Aquesta obra és l'adaptació de la tesi doctoral de l'autor, un mossèn estretament relacionat amb el moviment escolta català, que ell va titular *L'experiència litúrgica de l'escoltisme catòlic català (1930-1963)*. L'objectiu era presentar la relació entre la litúrgia i l'escoltisme en els anys que van del 1930 al 1980. El llibre, a més d'analitzar la interrelació i la influència mútua de la pràctica escolta i la litúrgia, dóna una visió del que ha representat l'escoltisme catòlic al nostre país en les seves diverses etapes. L'autor es basa en la consulta de fonts d'arxiu i bibliogràfiques i, a més, aporta la seva experiència personal, complementada amb un ampli recull de testimonis vivencials.

JOSEP POUS I PAGÈS: Memòries d'exili. [Edició a cura de M. Àngels Bosch] Catarroja: Editorial Afers, 2002.

• M. Àngels Bosch va fer la tesi doctoral sobre Josep Pous i Pagès i l'any 1998 va publicar la biografia d'aquest escriptor empordanès. Ara edita els dietaris i memòries de l'exili de Pous i Pagès, començades el gener del 1939, quan sortia cap a França, i continuades amb intermitències fins al juny del 1940. L'edició va acompanyada d'un extens estudi preliminar en què l'editora exposa el context i la trajectòria de Pous i Pagès, un home que va participar en la política cultural del país –va ser elegit president de la Institució de les Lletres Catalanes el 1937– i que va prendre compromisos polítics en la clandestinitat a partir del seu retorn a Catalunya el 1944, com a president del Consell Nacional de la Democràcia Catalana.

Aquestes obres han estat publicades amb la col·laboració del Centre d'Història Contemporània de Catalunya

Vicenç Navarro

L'economista Vicenç Navarro és catedràtic de ciències polítiques a la Universitat Pompeu Fabra. Des del 1962, en què va haver de marxar per raons polítiques, fins al 1996 ha viscut a Suècia, la Gran Bretanya i els EUA. Com a expert que és en matèria de sistemes socials ha assessorat governs i organismes, i en els seus treballs demostra que justícia social i eficiència econòmica són compatibles. A *bienestar insuficiente, democràcia incompleta*, premi Anagrama d'assaig 2002, ha analitzat les causes històriques del subdesenvolupament del nostre sistema social.

Maribel Ollé

“El nostre Estat del benestar és cada cop més raquític en comparació amb la UE”

M.O. Quina feina acadèmica du a terme a la Pompeu Fabra?

V.N. Dirigeixo el Programa de Polítiques Públiques i Socials de la UPF, patrocinat conjuntament amb la John Hopkins University dels EUA i orientat a formar experts en l'Estat del benestar. 42 professors de diversos països imparteixen assignatures d'economia política, finances públiques, ciències polítiques i socials i política comparada en el màster de polítiques públiques i socials.

M.O. Què hem d'entendre per Estat del benestar?

V.N. L'Estat del benestar inclou les intervencions orientades a millorar la qualitat de vida de la ciutadania i té com a components més importants les transferències socials, com les pensions; els serveis públics, com la sanitat, l'educació, els serveis d'ajut a la família –escoles bressol i serveis domiciliaris–, l'habitatge social i la prevenció de l'exclusió social; la protecció del treballador, del consumidor i de l'ambient, i, finalment, la producció de bona ocupació. Aquests són els temes que importen més a la gent.

M.O. Com és el nostre Estat del benestar?

V.N. Està poc desenvolupat. En aquests moments la despesa pública social d'Espanya és la més baixa de la Unió Europea (UE) –després de la d'Irlanda–, i a Catalunya és fins i tot més baixa. La despesa en protecció social representa només un 19,1% del PIB –a Catalunya un 17,2%–, mentre que a la UE és del 27,8%. Això s'explica, en part, pel gran

ROBERT RAMOS

retard històric imposat pel franquisme. A partir de la mort del dictador, el 1975, quan teníem la despesa pública i social més baixa d'Europa, i sobretot als anys 80, de govern socialdemòcrata, la despesa social va arribar al 24% –era inferior a la de la UE, del 28%, però la distància s'havia reduït–. Però des del 1993 la despesa social ha tornat a baixar. En els últims anys de govern socialdemòcrata i amb els governs conservadors s'han utilitzat els diners públics, del creixement econòmic i els impostos indirectes, per reduir el dèficit del pressupost de l'Estat –avui, pràcticament zero–, a costa de disminuir la despesa social per habitant, cosa que ens ha fet convergir amb l'Europa econòmica però divergir de la social. Les nostres pensions, l'habitatge social i altres components de l'Estat del benestar són cada vegada més raquítics en comparació amb la UE.

M.O. ¿Aprecia diferències entre les comunitats autònomes de l'Estat espanyol?

V.N. En general, les dades mostren que l'Espanya social no va bé, i Catalunya, en moltes àrees, té una despesa social encara inferior, com en ensenyament i sanitat. Es pot dir que hi ha una relació directa entre despesa pública i despesa privada; quan la despesa pública en escoles i en sanitat és baixa, hi ha una

escola privada i sanitat privada esteses. És el que passa a Espanya i a Catalunya: la privada cobreix les classes de renda alta i mitjana alta, i la pública cobreix les classes populars. En canvi, el model europeu està basat en l'aliança de la classe treballadora amb la classe mitjana, amb una despesa pública elevada que dóna uns bons serveis a fi que les classes mitjanes s'hi trobin còmodes. Aquesta aliança, per la manera com es va fer la Transició de la dictadura a la democràcia, no s'ha donat a Catalunya ni a Espanya.

M.O. Com es va fer aquesta Transició i quines conseqüències ha tingut?

V.N. Va ser feta en uns termes molt favorables per a les forces conservadores, que tenien el control de l'Estat i de la gran majoria dels mitjans d'informació i persuasió. La polarització públic/privat no és bona ni per a les classes de renda

alta i mitjana alta ni per a les classes populars. El que es necessita és un sistema públic únic de gran qualitat i riquesa científica. Això requereix efectuar una despesa pública sanitària molt més elevada. I el mateix passa amb l'escola. Els països que tenen una bona escola

pública són els que tenen millor educació pública i privada.

M.O. Quines perspectives té l'Estat del benestar a Europa, tenint en compte la pressió a què està sotmès? De què depèn que l'Estat del benestar estigui més o menys desenvolupat en un país?

V.N. No crec que estigui en perill, ja que, després de tot, la despesa pública social a la UE continua augmentant. En general, com més fortes són les esquerres en un país més fort és el seu Estat del benestar. Tenim l'exemple de l'experiència sueca, on la socialdemocràcia ha governat durant més temps.

M.O. Com ha estat la seva tornada a Catalunya?

V.N. D'una banda, estic content de ser novament al meu país; de l'altra, m'he trobat amb coses difícils d'acceptar, com el silenci sobre el nostre passat històric, que relaciono amb la democràcia incompleta que tenim i que afecta negativament la consciència democràtica, sobretot en el jovent. En una enquesta recent, un 40% dels joves de l'Estat espanyol deien que tant els feia que hi hagués democràcia o dictadura sempre que hi hagués ordre i progrés, precisament l'eslògan del feixisme. També trobo recriminable l'oblit dels governs demòcrates envers els desapareguts republicans.